

Pernička, Radko Martin

Žárový hrob z doby římské z Brna-Komína

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1968, vol. 17, iss. E13, pp. 205-207

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109531>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

i zlomek nádoby, jejíž původ musíme hledat mimo území Moravy. Jedná se o ucho, které pochází z dvouucheé vázovité nádoby — kantaru.

Ucho (obr. 5) je zhotoveno z jemného, dobře vypáleného na lomu červenohnědého materiálu. Povrch je velmi hladký a lesklý, barva je černá. Okraje ucha jsou žebrovitě zesíleny. Na dolní poněkud zeslabené části jsou zřetelné vodorovné rýhy, způsobené při výrobě na hrncářském kruhu.

S kantary se setkáváme v latěnu v Karpatské kotlině, a to hlavně na území Maďarska.²⁰ Ve dvou případech jsou známy také ze Slovenska (Velká Maňa, Kamenín).²¹ Jejich původ odvozoval L. Márton přímo z etruských vzorů.²² I. Hunyady hledala jejich prototypy i vznik na illyrském území Jugoslávie.²³ Naproti tomu B. Benadik vidí původ těchto kantarů v černomořských oblastech ovlivněných antickou civilizací.²⁴

Nálezy kantarů z Maďarska datovala I. Hunyady do první poloviny LC, tedy do průběhu 3. století před n. l.²⁵ Slovenské nálezy se pro datování nedají použít, poněvadž kantaros z Velké Mani pochází z dosud nepublikovaného hrobu²⁶ a kantaros z Kamenína je náhodný nálezy z porušeného hrobu.²⁷ Rámcově se pohřebiště ve Velké Mani datuje od první poloviny 3. století do první poloviny 1. století před n. l.,²⁸ pohřebiště v Kameníně do 2. století před n. l.²⁹ Datování spíše do průběhu 2. století by také nasvědčovaly i některé novější nálezy kantarů z území Jugoslávie.³⁰ Tomuto datování neodporuje ani nižší datování objektu ze Střelice, neboť musíme počítat s používáním této jistě vzácné keramiky po delší časové období, zvláště pak mimo území jejího rozšíření.

Na Moravě pozorujeme v době latěnské určité prvky, v nichž musíme spatřovat doklady jihovýchodních vlivů, v některých případech dokonce přítomnosti cizího etnika.³¹ Především se s nimi setkáváme na pohřebištích,³² řidčeji také v sídlištním materiálu.³³ Objekt ze Střelice nám přinesl další doklad těchto jihovýchodních vlivů na Moravě, a to dokonce v podobě keramického tvaru, který je cizorodým tvarem v keltské hrncářské produkci.

M. Čížmář

Die latènezeitliche Siedlung bei Střelice (Bezirk Brünn-Umgebung) Auf dem bereits vorher bekannten Siedlung bei Střelice¹ wurde 1962 ein weiteres Objekt festgestellt. Nach dem keramischen Material kann man es annähernd ins Wende des 2. und 1. Jhd. v. u. Z. datieren. beziehungsweise in das erste Jhd. v. u. Z. damit, dass es die Spätlatènezeit zeitlich vorausgeht. Zusammen mit diesem in Mähren gelaufem Material wurde auch ein Henkel aus dem zweihenkeligen vaseförmigen Gefäß — dem Kanthar gefunden (Abb. 5). Kantharosen kommen zur Latènezeit im Karpatenbecken vor.²⁰ Ihre Ursprung hat man in etruschischen Mustern.²¹ In illyrischen Milieu auf dem jugoslawischen Gebiet,²² neulichst in den Gebieten des Schwarzen Meeres gesucht.²³ Sie werden in den Verlauf des 3. Jhd. v. u. Z. datiert,²⁵ kommen jedoch auch im 2. Jhd. v. u. Z. vor.³⁰ In Mähren lässt sich eine Wirkung der südöstlichen Einflüsse in der Latènezeit beobachten.^{32, 33} Das Bruchstück des Kanthars von Střelice ist ein weiterer Beleg dafür.

Übersetzt von L. Červený

²⁰ I. Hunyady, op. cit., 33 ad., (tab. LXX, LXVI; L. Márton, Die Frühlatènezeit in Ungarn, Budapest 1933, 104 ad., tab. XX—XXII.

²¹ B. Benadik — E. Vlček — C. Ambros, Keltské pohřebiská na juhozápadnom Slovensku, 1957, 144, tab. XII:1.

²² L. Márton, op. cit., 104 ad.

²³ I. Hunyady, op. cit., 37 ad.

²⁴ B. Benadik — E. Vlček — C. Ambros, op. cit., 144.

²⁵ I. Hunyady, op. cit., 33 ad.

²⁶ B. Benadik — E. Vlček — C. Ambros, op. cit., 144.

²⁷ B. Benadik — E. Vlček — C. Ambros, op. cit., 114.

²⁸ B. Benadik, Zur Frage von chronologischen Beziehungen der keltschen Gräberfelder in der Slowakei, SIA XI (1963), 376.

²⁹ B. Benadik — E. Vlček — C. Ambros, op. cit., 147.

³⁰ E. Spajčič, Nalezišče nišadeg željeznog doba s terena Osjeka, Osječki zbornik VIII (1962), 37 ad., tab. XIV:7, XIX:20.

³¹ K. Ludičkovský, Akeramický horizont bohatých hrobů žen na Moravě, PA LV (1964), 322.

³² K. Ludičkovský, Ploché keltské pohřebiště v Mikulčicích u Hodonína, Sborník ČSA 2 (1962), 257 ad., obr. 3,4a; 1jž, Zárový latěnský hrob v Pílučukach na Moravě, PA LIII (1962), 77 ad., obr. 4; J. Meduna, PA LI (1961), 275 ad.; 1jž, Latěnský britulátní dvojhrob v Brně-Horních Heršpělech, PV AÚ ČSAV Brno 1960 (Brno 1961), 68 ad., tab. 29; J. Poulík, Das keltsche Gräberfeld von Brünn-Malmeritz, ZMLM N.F. II (1943), 37 ad., tab. 11:7; Z. Trádková, K datování džbánu z Mikovic, AR 12 (1960), 278 ad., obr. 105.

³³ K. Ludičkovský, PV AÚ ČSAV Brno 1960 (Brno 1961), 78, tab. 20:2.

³⁴ R. M. Pernička, SPFFBC E 10 (1965), 157.

Žárový hrob z doby římské z Brna-Komína

Ve sbírkách pravěkého oddělení Moravského muzea v Brně je mezi materiálem z doby římské již delší dobu uložena neúplná hliněná nádoba (neoznačená inventárním číslem), která pochází z Brna-Komína. Tento doklad sám nevzbuzoval mnoho pozornosti, neboť není známo ani přesné místo nálezu, ani jeho další okolnosti, a též původní tvar nádoby je částečně problematický. Protože se v nádobě dochovaly kosterné zbytky žárového pohřbu, lze o nálezu říci alespoň tolik, že zřejmě pochází z porušeného žárového hrobu; v tomto smyslu, jakkoliv s nezbytnou rezervou, byl již nálezy také registrován.¹

Kosterným pozůstatkům ze žárových hrobů z doby římské nebyla dříve věnována žádná pozornost. Teprve v poslední době se ujala doc. dr. A. Lorencová z Antropologického ústavu přírodovědecké fakulty UJEP v Brně studia tohoto materiálu z některých nověji odkrytých hrobů na Moravě, především ze žárového pohřebiště Šitbořice I. Souběžně s tím byly vyšetřeny i kosterné pozůstatky z Brna-Komína, přičemž, hned na počátku laboratorního zpracování, byly z dosud přehlíženého osteologického materiálu vytrženy dva nové doklady, které rozmnožují dochovaný hrobový inventář a staví tento nález do značně příznivějšího světla než dosud.

Inventář neúplně zachráněného žárového hrobu z Brna-Komína sestává tedy nyní z těchto předmětů:

Obr. 6. Brno-Komín, popelnice. (Foto S. Ševčík, 1 : 3.)

1. Neúplná popelnice se silně poškozenou horní částí, zdá se však, že na jednom místě se malý kousek okraje v podstatě dochoval. Je-li tomu tak, jde o široký a hrubší hrncovitý tvar s plochým, místy lehce odsazeným dnem, zvýšenou výdutí a nízkou okrajovou částí. Celý tvar členil pouze lehký obíhající žlábek v místech hrdla. Hlína je vypálena do světlejšího hnědavého zabarvení. Dochovaná výška 168 mm, maximální šířka 224 až 229 mm, průměr dna asi 125 mm. — Obr. 6.

2. Zlomky jednostranného třívrstvého hřebene s držadlem tvaru kruhové úseče, které je podél hřbetu zdobeno obloučkem sestaveným z jednodušších rytých oček. Jednotlivé vrstvy hřebene byly spojeny bronzovými nýtky, z nichž se pět dochovalo. Původní hřeben byl zhotoven z upravených kostěných destiček, jejich přesný počet nelze s ohledem na stav dochování stanovit. Dochované zlomky nevykazují stopy žáru. Rekonstruovaná délka hřebene je asi 10 cm. — Obr. 7.

3. Hrudka pryskyřice.

4. Kosterné pozůstatky po žárovém pohřbu. Podle zpracování doc. Dr. A. Lorencové patří nejpravděpodobněji ženě, věkově kategorii maturus (40 až 60 let). Kostra je zastoupena zlomky všech součástí, kůstky jsou dobře vypálené.²

*

Málo vzhledná hrncovitá popelnice z Brna-Komína má na žárovém pohřebišti v Kostelci na Hané nejbližší protějšky v nezdobených baňatějších hrncovitých tvarech z hrobů 145, 151 a 253 (v posledním hrobu byla nalezena též jednodílná železná spona s úzkou podvázanou nožkou).³ Příbuzné jsou též některé štíhlejší nezdobené hrncovité nádoby (z hrobů 5, 78, 226 a 394), částečně i nezdobené nižší hrncovité tvary z hrobů 130 a 186,⁴ mísovitá nádoba z hrobu 290 a další

² Za poskytnutí těchto dosud nepublikovaných informací děkuji doc. Dr. A. Lorencové.

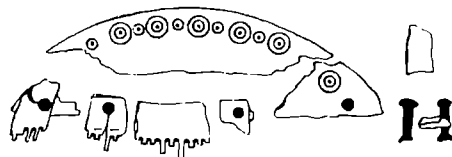
³ J. Zeman, Severní Morava v mladší době římské, 1961, 66, 68, 110, 217, obr. 28:E/b, 29:C/a, 55:B/a,c, tab. IV:a, II: f, IV:b.

⁴ V žárovém hrobu 186 společně s jednoduchou sponou s obdélníkovou nožkou — J. Zeman, op. cit. 85, 217, obr. 39:C/a,d, tab. II:b.

mísovitě a většinou jednoduše zdobené tvary (z hrobů 59, 161, 181, 204, 225, 338, 431). J. Zeman, který dělí „hrncovité nádoby s ven vyhnutým okrajem“ na štíhlejší tvary s průměrnou výškou okolo 21 cm a baňatější tvary s průměrnou výškou okolo 15 cm, došel k závěru, že se takové hrncovité tvary počínají objevovat na sklonku III. století a patří hlavně IV. století n. l.⁵ S počátkem jejich výskytu bude však nyní nutno — vzhledem k tomu, co dnes víme o používání velmi blízkých esovitých hrnců⁶ — sestoupit mnohem hlouběji do III. století, jakoliv na druhé straně zase doklady z pozdního žárového pohřebiště u Šaratic⁷ výrazně dosvědčují oblibu těchto tvarů ještě v pozdněřímském období a tedy jejich dlouhou životnost. Nádobu z Brna-Komína patří — vzhledem k obíhajícímu žlábků na plecích, který lze považovat za relativně starší prvek — nejpravděpodobněji druhé polovině III. století n. l.

Samotný hřeben z Brna-Komína, který, jak uvidíme, nemůžeme úžeji datovat, byl již uveden do literatury.⁸ Nalezené zlomky tohoto třívrstvého hřebene patří k nejběžnějším tvarům s držadlem tvaru kruhové úseče, podle novějšího třídění S. Thomase k jeho I. tvarové variantě s výrazněji vyklenutým hřbetem držadla (délka těchto hřebenů kolísá od $6\frac{1}{2}$ do 13 cm) a způsobem výzdoby k jeho skupině B s výzdobou pouze z rytých oček (koncentrických kroužků), jež je u našeho dokladu velmi prostá.⁹ Hřebeny tohoto druhu byly používány dlouho od počátku III. století — s maximem výskytu v druhé polovině III. a v první polovině IV. století — na širokém evropském území;¹⁰ i když lze podle nálezné mapky konstatovat zřetelnou koncentraci nálezů v Čechách a ve středním Německu, sotva lze tyto hřebeny vázat na jediné etnikum.

Žárový hrob z Brna-Komína nelze jako celek bezpečně užce datovat; přesto lze vyslovit názor, že s největší pravděpodobností jde o hrob z druhé poloviny III. století n. l.

Obr. 7. Brno-Komín, zlomky hřebene. (1 : 2)

R. M. Pernička

Ein kaiserzeitliches Brandgrab von Brno-Komín. In der archäologischen Sammlung des Mährischen Museums zu Brno (Moravské muzeum v Brně) befindet sich ein gröberes Gefäß mit Leichenbrandresten von Brno-Komín, das ohne Zweifel aus einem zerstörten Urnengrab stammt. Nähere Fundumstände blieben leider unbekannt. Bei der anthropologischen Bearbeitung der Knochenüberreste wurden neuerdings mehrere Kammfragmente und ein Stück von Urnenharz aussortiert. Der Grabfund, welcher damit heute aus einem unvollständigen Gefäß sowie aus Kammresten, Urnenharz und Leichenbrandresten besteht — obwohl mit Sicherheit näher undatierbar — kann mit größter Wahrscheinlichkeit der zweiten Hälfte des 3. Jahrhunderts u.Z. zugewiesen werden.

Das Inventar dieses Brandgrabes:

1. Unvollständige gröbere und breite topfförmige Urne mit umlaufender Furche auf der Schulter und mit Flachboden. Sie steht in der Entwicklungssreihe der topfförmigen Gefäße. Erhaltenen Höhe 168 mm, größte Breite 224 bis 229 mm, Bodenbreite etwa 125 mm. Abb. 6.
2. Bruchstücke eines Dreilagenkammes mit kreissegmentförmiger Griffplatte; Typ I, Variante 1, Motivgruppe B nach der Einteilung von S. Thomas (Anm. 9 und 10). Solche Formen, die bereits um 200 oder seit Beginn des 3. Jahrhunderts auftreten, kommen am häufigsten in der zweiten Hälfte des 3. und in der ersten Hälfte des 4. Jahrhunderts vor. Unser Kamm besitzt bronzene Nieten und war ursprünglich etwa 10 cm lang. Abb. 7.
3. Ein Stück Urnenharz.
4. Leichenbrandreste, nach der Untersuchung von Dr. A. Lorencová mit größter Wahrscheinlichkeit von einer Frau mittleren Alters.

Fragment antického kahanůku z hradiska Pohansko

K nepřilíh početným předmětům antického původu, nalezeným na Moravě buď na slovanských lokalitách nebo v souvislosti se starým slovanským osídlením — z keramických výtvorů chtěl bych připomenout alespoň nález střepového kolečka, upraveného ze zlomku reliéfně zdobené stěny sigilové nádoby, ze slovanských vrstev na znojemském hradu a na druhé straně ovšem i známé nálezy římských cihel sekundárně použité v prostoru Starého Města u Uherského Hradiště a zjištěné též na hradisku u Mikulčic — můžeme nyní připočíst další drobný nález ze strategicky významného hradiska Pohanska u soutoku Dyje a Moravy nedaleko Břeclavi.

⁵ Ibid. 215, 218, 273.

⁶ R. M. Pernička, Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren, 1966, 62n.

⁷ Z. Trnáčková, PA LI (1960), 581 ad. (na více místech).

⁸ Srov. R. M. Pernička, SPFFBU E 12 (1967), 73, 75, 78, obr. 2:11.

⁹ S. Thomas, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 8 (1960), 77, 79, 81; ze zobrazených způsobů výzdoby je nálezu z Brna-Komína nejbližší schema na obr. 28:8.

¹⁰ Ibid. 85 ad., 92, mapka 5.